

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
KULTUURITEADUSTE JA KUNSTIDE INSTITUUT
KIRJANDUSE JA TEATRITEADUSE OSAKOND

Madis Lundre

2013. AASTA ALGUPÄRASED LASTE- JA NOORTENÄIDENDID
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Andrus Org (MA)

TARTU 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Ajalooline ülevaade eesti laste- ja noortenäidendist	5
1.1. Varaseim periood	5
1.2. Esimese Eesti Vabariigi periood	6
1.3. Nõukogude okupatsiooniperiood	8
1.4. Taasiseseisvunud Eesti periood.....	9
2. 2013. aasta laste- ja noortenäidendite võrdlev analüüs	11
2.1. Autorid ja adressaadid	11
2.2. Narratiiv ja temaatika	12
2.3. Stiil	15
2.4. Intertekstuaalsus	18
2.5. Didaktilisus.....	19
Kokkuvõte	21
Kasutatud allikad	23
<i>Summary</i>	24

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö „2013. aasta algupäraseid laste- ja noortenäidendid“ annab ülevaate 2013. aastal kirjutatud lastele ja noortele suunatud teatritekstidest. Lisaks loon varasemate käsitletute põhjal kokkuvõtva koondpildi eesti laste- ja noortenäidendist läbi aegade.

Käesoleva töö üks eesmärk on luua varasemate kirjanduslooliste käsitletute põhjal kronoloogiline ülevaade eesti laste- ja noortenäidendist eri perioodidel. Teine eesmärk on analüüsida 2013. aastal kirjutatud laste- ja noortedramaturgia algupärandeid ning luua seoseid varasema lastele ja noortele adresseeritud näitekirjandusega.

Peamiselt ajendas valdkonda uurima laste- ja noortenäidenditele suunatud vähene tähelepanu. Teemat ei käsitleta süvitsi ühelgi Tartu Ülikooli ainekursusel, samuti on siin kaitstud vaid kaks lastele ja noortele suunatud teatritekstidega tegelevat lõputööd (Vürst 1970, Lillemägi 1996), millest varasemale ka oma uurimuses toetun. Mitmed lõpetajad on uurinud lastelavastusi (Avestik 2001, Simmo 2002, Vimberg 2010, Viira 2012), minu töö tegeleb vaid tekstidega. Valisin sissevaateks 2013. aasta, sest Krista Kumbergi ülevaatlik käsitus eesti laste- ja noortenäidenditest kahel kümnendil lõpeb 2012. aastaga (Kumberg 2011: 187–203).

Bakalaureusetöö sisaldab kahte suuremat sisupeatükki, millest esimene pakub referatiivset ülevaadet, teine alustekstide komparatiivset analüüsi. Esimene peatükk annab varasemate käsitletute põhjal koondpildi eesti laste- ja noortedramaturgia ajaloost, jagunedes omakorda neljaks alapeatükiks, millest esimesed kolm toetuvad peamiselt Reet Krusteni monograafiale „Eesti lastekirjandus“, kolmas saab täiendust Aino Vürsti 1970. aasta diplomitööst „Lastenäidendid ajakirjas „Pioneer“ sõjajärgsel perioodil“ ja viimane põhineb Krista Kumbergi ülevaatel kahe kümnendi (1991–2012) laste- ja noortenäidenditest.

Teine peatükk keskendub 2013. aasta draamatekstide võrdlevale analüüsile. Esmalt vaatlen kõikide aasta jooksul professionaalsetes teatrites lavastatud 10 näidendi autoreid ja nende tekstide adressaate võrdluses ajaloolise ülevaatega. Seejärel analüüsin vaid algupäraseid 2013. aastal ilmunud laste- ja noortenäidendeid (Kristiina Jalasto „Netis sündinud“, Mehis Pihla, Adeele Sepp, jt „Y-generatsioon“, Diana Leesalu „Offline“ ja Aarne Mägi „Killu ja Mürakas“), jättes käsitlemata küll sel aastal

lavastatud, kuid varem kirjutatud näidendid (nt Kivirähk „Hiired pööningul“, Karusoo „Olen 13-aastane“) ja proosatekstide dramatiseeringud (nt Kangur „Timbu-Limbu õukond ja lumemöldrid“, Pervik, Tungal, Ehala „Arabella“, Pervik, Dvinjaninov „Kunksmmoor“, Rannap, Keller „Nublu“). Draamatekste analüüsid keskendun tekstisiseste tasandite vaatlusele, tuues esile tekstide temaatika ja ideestiku, narratiivi erijooned, stilistilised ja intertekstuaalsed asjaolud ning näidendite didaktilise tahu.

Kuna kõik 2013. aasta tekstid pakuvad rohkelt omavahelisi haakumispunkte, struktureerin analüüsi, vaadeldes neid lõiminguliselt tekstisiseste tasandite kaupa ning tuues esile näidendite sarnasusi või erinevusi varasema laste- ja noortedramaturgia taustal. Eesmärk ei ole võtta kõiki tekste osakesteks lahti, vaid leida võrdlemiseks sobivaimad analüüsitasandid. Töö kokkuvõttes loon ajaloolise ülevaate põhjal üldistusi ja sõnastan järeldused 2013. aasta algupärandite kohta.

1. Ajalooline ülevaade eesti laste- ja noortenäidendist

1.1. Varaseim periood

Teatritegemine Eestimaal sai alguse nn koolikomöödiast. 1529. aastal Terentiusel ladinakeelse komöödia „Androslanna“ esitus Tallinna Linnakooli õpilaste poolt tõukus luterliku reformatsiooni levikust ja juurdumisest Baltimaades, mille valguses aasta enne näidendi esitamist (1528) ka koolitöö ümber korraldati. Martin Luther pidas näitemänguharrastust kasulikuks ja õpetlikuks ajaviiteks, mis õpilastele ladinakeelseid harjutusi võimaldab, usku süvendab ja vastavalt seisusele käituma manitseb. Nii viidi paljudes saksa koolides, ka Tallinna Linnakoolis, näidendite lugemine ja ettekandmine õppeprogrammi (Kask 1970: 10–11).

Soodsale ajaloolisele eeldusele vaatamata, kujuneb näidend lastekirjanduses kõige hilisemaks ja tagasihoidlikumaks põhiliigiks proosa ja luule kõrval. Tinglikult võib eesti lastenäidendi eelkäijaks pidada 1805. aastal ilmunud G. G. Marpurgi „Weikest oppetusse nink luggemisse Raamatut Tarto ma-rahwa kooli laste tarvis“. Sellest kooliraamatust kui näidendist annab alust mõelda tema dialoogiline vorm, milles õppematerjali esitatakse õpetaja ja õpilase sokraatilise vestlusena. Pisut tõsisem draamateksti loomise katse pärineb sajandi lõpust, kui 1889. aastal ilmub Eesti Üliõpilaste Seltsi albumis Jaan Bergmanni usuline laste värsspühademäng „Martin Lutherus“, milles kõnelevad vaheldumisi koor ja lapsed-jutustajad (Krusten 1995: 92). Tegemist on vaimuliku näitemängutekstiga, mis kasutab mõningaid antiiktragöödiale omaseid vormivõtteid (nagu protagonisti ja koori dialoog).

Reet Krusten peab oma ülevaates „Eesti lastekirjandus“ veel ka 20. sajandi esimeste kümnendite tekste paljuks nimetada näitekirjanduseks, sest tegemist oli niivõrd algeliste näitemängudega (Krusten 1995: 91). 1902. aastal ilmus Juhan Elkenilt kogumik „Laste lõbumängud“ üheksa dialogiseeritud mänguga, milles tegelaste asemel kannavad „mängude“ staatilist kirjeldavat sisu ette kolm jutustajat. Krusteni kinnitusel vaadeldava perioodi näitemängude paremiku autor August Kitzberg arvas 1906. aastal Postimehes „Laste lõbumängudest“ kirjutades, et kolme lapse kõnelemine laval ei ole veel näidend (*ibid.*, 92). Sarnaselt oli Kitzberg kriitiline Viljandi kirjastaja Hans Leokese töö suhtes, kelle kohta ta kirjutas, et too avaldab lastenäitemänge valimatult

ning kirjastab, mis ette juhtub. 1912. aastaks oligi Leokese kirjastus trükinud 39 lastenäidendit, suures osas olid need anonüümsetelt autoritelt ja mugandused. Enamasti oli tekstide temaatika jõulud ja aastaegade vaheldumine, sageli juhtus tegelastega mõni äpardus, millest lugeja õppida võis (*ibid*, 93). Ants Järv hindab ülevaates „Eesti lastekirjandus“ Leokese panust eesti kultuurilukku siiski kõrgeks, sest vähenõudlikud tekstid tagasid külalavade repertuaari, olles nii näitlejatele kui ka publikule jõukohased (Järv 1989: 158).

Nagu ülal mainitud, oli perioodi olulisim autor August Kitzberg. Näiteks tõusis üldises lastenäidendite kunstilises madalseisus tähelepanuväärseks rahvajuttudel põhinev „Kaval-Ants ja Vanapagan“. Dramatiseering levis laialt küla- ja koolilavadel ja on praeguseni rohkelt lavastatud. Veel tõlkis ja mugandas Kitzberg rohkelt saksa autorite lastenäidendeid ja muinasjutte, millest paljud („Mis kuuskede haldjad sosistasid“, „Kuri kuningatütar“, „Jõulu kiri“, „Kaval-Ants Türgimaal ehk Prints Herbed“, „Nõiapill“, „Saabastega kass“, „Udumäe-kuningas“, „Okasroosike“, „Lumivalgeke“) avaldati 1928. aastal kogumikus „Lastenäendid“ ja millest osa ilmus uustrükina 1986. aastal kogumikus „Kuri kuningatütar“. Niisiis tuleb väärtustada Kitzbergi rolli lasterepertuaari mitmekesistajana ja lastenäidendite klassika tutvustajana (Krusten 1995: 93–94). Lisaks Kitzbergile tõstab Krusten vaadeldavast perioodist silmapaistvate autoritena esile veel Otto Grossschmidti ja Johannes Normann-Põhjalase, kes mõlemad elukutseliste koolmeistritena tundsid praktilise koolielu probleeme, millest kirjanduslikus tegevuses lähtusid (*ibid*, 95).

Mõningatele positiivsetele näidetele vaatamata nendib Krusten 20. sajandi esimeste kümnendite näitemängude kohta kokkuvõtvalt: „Laste näitemängude kunstiline tase oli küündimatu. Süžeearenduses jälgiti kulunud stampe, tegelaskond oli isikupäratu, tegevust laval peaaegu polnud, välja arvatud muruneidude ja haldjate laulud-tantsud. Laste näitemängude funktsioon oli puhtpraktiline – nad andsid võimaluse koolilavadel etendusi anda ning õpilastel osa saada teatritegemise rõõmust.“ (Krusten 1995: 93)

1.2. Esimese Eesti Vabariigi periood

Esimese Eesti Vabariigi perioodil (1918–1940) arenes lastenäidend koolide ulatusliku teatriharrastuse tuules. Enim mõistsid koolilavade repertuaarivajadust pedagoogidena

töötanud lastekirjanikud, keda sundis kirjutama praktiline vajadus: J. Oro, O. Luts, J. Kuulberg (Kallak), A. Oengo-Johanson, P. Rummo jt. Temaatika oli enamasti aktuaalne, lõpplahendus positiivne ning olulisel kohal olid laulud, mängud ja tantsud erinevate üleloomulike olendite (haldjad, päkapikud, tuulepoisid, lumehelbekesed jne) esituses. Lisaks koolmeistritele kirjutasi lastenäidendeid veel mitmed autorid: A. Rahula, A. Taar, T. Braks, E. Tasa (kogumik „Valik lastenäidendeid“ 1929), J. Jaik jt (Krusten 1995: 125). Märkimisväärne on Eduard Tasa kogumik „Valik lastenäidendeid“ (1929).

Lähedaselt sajandi esimestele kümnenditele oli viljeletuimaks alaliigiks jõulunäidend. Mitmes loos kujutatakse jõulootuses vaest perekonda, kus surnuks peetud isa ootamatult koju tuleb või vähemalt häid soove ja kingitusi saadab (J. Kuulberg „Näe, tuleb ikkagi“ 1927, P. Rummo „Jõuluüllatus“ 1935). Enamjaolt olid jõulunäidendid fantastilised, sisaldades jõuluõhtul sündivaid imesid, mille läbi saavad halvad inimesed headeks (J. Jaigi „Vaeslapse jõluõhtu“, 1935; J. Kallaku „Jõluvaimud“, 1938 jt). Ülimenukaks osutus J. Oro humoorikas „Jõuluvana kodu“, mida 1935. aastal mängiti koolides 300 korda (Krusten 1995: 125–126). Jõulunäidendite kõrval kirjutati ja mängiti ka teisi tähtpäevanäidendeid, näiteks mardi-, kadri- või vastlapäeva teemal. Harvemini keskendus näidenditekst sporditeemale (nt A. Tuliku „Rändauhind“) või ajaloo teemale (nt A. Antson „Esimene lend“).

Jõulunäidendite kõrval moodustavad vabariigiaegsete lastenäidendite teise olulise rühma moraaliõpetuslikud näidendid, kus lastesse üsna otsesõnu vooruslikkust sisendada püütakse. Tihti sekkub reaalsesse ellu muinasjutuline aines müstiliste imejõududena. Realistlikke konflikti- või ohusituatsioone lahendatakse muinasjutuliste fantastiliste objektide abil näiteks J. Kallaku näidendites „Sõnajalaõis“ (1931) ja „Soovisõrmus“ (1938). Krusten on Kallaku tekstide suhtes tugevalt kriitiline: „Selline vastandlike kujutamislade mehhaaniline sidumine, headuse ja õigluse võidu saavutamine mis tahes vahenditega kahjustab näidendite kunstilist, aga ka pedagoogilist väärtust.“ (Krusten 1995: 126)

1930. aastate teisel poolel hakkas lisaks maaolustikule ilmuma näidenditesse ka linnaainelist ning koolielu käsitusi (J. Kallak, P. Rummo, A. Tulik, A. Antson), mis, kuigi veel nõrgalt loodud karakteritega, on hinnatavad probleemide ja ainekite uuendamise seisukohalt. Noorte seas osutusid menukaks ka mitmete populaarsete lasteraamatute dramatiseeringud: J. Parijõe „Teraspoiss“, O. Lutsu „Nukitsamees“, „Kevade“ ning R. Janno „Vutimehed“ (Krusten 1995: 126–127).

1.3. Nõukogude okupatsiooniperiood

Võrreldes esimese Eesti Vabariigi perioodiga trükiti Nõukogude okupatsiooni ajal näidendiraamatuid väga vähe, peamiselt avaldati lastenäidendeid sariväljaannetes, kogumikes ja perioodikas. Mõned teatris, teles või kuuldemänguna lavastatud tekstid jäid trükis ilmunuta. Sarnaselt varasemale olid lastenäidendid võrreldes proosa ja luulega kunstiliselt nõrgemal tasemel, esiplaanil püsis õpetlik funktsioon (Krusten 1995: 178).

Vaadeldava perioodi lastedramaturgias on oluline osa nukunäidenditel, mille silmapaistvaima loojana toob Krusten esile Uno Leiese, kelle tekstidest osa ilmus kogumikus „Lõbus nukupere“ (1971). Leiese nukunäidendite süžeed on õpetlikud ja vaimukad, tegelased enamasti traditsiooniliste karakteritega loomad, kelle käitumises ja kõnes võib rohkelt koomikat täheldada. Nukunäidendite autoreina märgib Krusten veel enamasti rahvaluulele tuginevate tekstidega Juhan Kangilanskit ja kaks nukunäidendit („Ninatark muna“, „Mustkunstiku kübar“) kirjutanud Eno Rauda (Krusten 1995: 178–179).

Tugevaima autorina nõukogudeaegsest lastedramaturgiast tõuseb esile Boris Kabur näidendiga „Rops“ (lav. 1964) ja sama tegelaskonnaga järjega „Rops aitab kõiki“ (lav. 1965, mõlemad näidendid on ilmunud 1967. aastal sarjas „Kooli näitelava“), milles autor arendab ideed elunähtuste, eetiliste küsimuste, hea ja halva suhtelisusest. Kaburi näidendite sisuline ja kunstiline tugevus avalduvad lihtsates koomilistes situatsioonides, sisemise loogikaga karakterites, uudsetes kunstilistes võtetes (Krusten 1995: 179–180).

Sissevaadet nõukogudeaegsesse lastedramaturgiasse pakub ka Aino Vürsti 1970. aastal valminud TRÜ diplomitöö „Lastenäidendid ajakirjas „Pioneer“ sõjajärgsel perioodil“. Sõjajärgse perioodina käsitleb Vürst aastaid 1946–1969. Lähedaselt Krustenile nendib ta, et analüüsitaval ajavahemikul on tekste ilmunud väga vähe (23 aasta jooksul ilmus „Pioneeri“ veergudel 58 lastenäidendit) ning näeb põhjusena kirjutajate vähesust (poolteist tosinat autorit) (Vürst 1970: 91).

1950. aastate lastenäidendeid iseloomustab Vürst hallide, igavate ja tuimadena, liigset pedagoogilist tooni kandvatena, küll aga tõdeb optimistlikult, et 1960ndateks jõuti sisukamate ja laste elu aktuaalsemaid probleeme käsitlevate tekstideni. Siiski andis tunda kitsas teemadering, üheülbalisus ja laste maailma teatav isoleeritus täiskasvanu

omast. Suuri puudujääke näeb Vürst seiklus- ja teaduslik-fantastilise žanri osas. Veel märgib autor kitsaskohana karakterite loomist, tegelaste siseelu kujutamist, east tulenevate nõuete arvestamist ja toob välja, et loomtegelasi on osatud paremini karakteriseerida kui inimesi. Viimase probleemina osutab Vürst „Pioneeris“ ilmunud näidendite huumorivaesusele (Vürst 1970: 91–96).

1.4. Taasiseseisvunud Eesti periood

Taasiseseisvunud eesti laste- ja noortedramaturgiast annab ülevaate Krista Kumberg, käsitledes trükis ilmunud tekste aastatest 1991–2012. Kahe kümnendi jooksul ilmus umbes poolsada näidendiraamatut. Sarnaselt 20. sajandi algusele on näidendite kirjutamine tingitud praktilisest vajadusest, uut repertuaari vajavad lasteaiad ja põhikoolid. Sagedasti on näidendiraamatud trükitud entusiasmist ja võimalikult odavalt, seetõttu näevad nad äärmiselt tagasihoidlikud välja, mis kandub tihti üle ka sisule. Kumberg kirjutab: „Valitseb hulk läbi aastakümnete kanduvaid stampe. Ikka ilmuvad välja tuulepoisid, ikka teevad päkapikud ja lumehelbekesed paar tantsu, stseenide vahel võtab keegi lauluotsa üles. Rebane on kurikaval, hunt vägivaldne, jälle ähvardavad nad jõulupühi untsu ajada“ (Kumberg 2014: 188). Veel heidab Kumberg harrastajatest autoritele ette liigset lavastamisideede, laulude ja tantsude teksti sisse kirjutamist (*ibid*, 188).

Koolilavadel mängimiseks paslikke näitetükke ilmus peamiselt asja-armastajatest kirjutajatelt tagasihoidlike väljaannetena kogu aeg. Kutselistest kirjanikest kirjutasid taasiseseisvumise ajal lastele draamateoseid Andrus Kivirähk, Mihkel Ulman, Lehte Hainsalu, Paul-Eerik Rummo, Eva Koff, Wimberg, Aino Pervik, Peeter Sauter, Leelo Tungal, Kauksi Ülle, Merle Karusoo, Juhani Püttsepp jt (Kumberg 2014: 188). Lasteteatri põhirepertuaari moodustasid 1990ndatel ja ka käesoleval sajandil tuntud lasteraamatute dramatiseeringud (vt Avestik 2003).

Peamiselt on kahe kümnendi vältel kirjutatud tekstid suunatud lasteaiaaalistele ja algklassilastele, mille seas enim muinasjutusüžeesid ja -töötusi ning nende hulgas kõige enam jõulutemaatilisi näidendeid. Vähesed fantaasiaelementideta näidendid on peamiselt suunatud vanemale koolieale, noortele, kellele adresseeritud tekste ilmus vaadeldaval perioodil vaid üksikuid ja ainult teisel kümnendil (Kumberg 2014: 189).

Kokkuvõtvalt toob Kumberg välja käsitletavate tekstide peamise erisuse võrreldes varasemaga: „Kaht vaadeldud kümnendit eristab varasematest see, et suur hulk näidendiraamatuid annab lugejale-kasutajale kätte valmis materjali, et lugu ise lavale tuua. Raamatutes on koos tekst, laulusõnad koos nootidega, tantsude kirjeldused, mõnikord ka näpunäited lavakujunduse kohta ja CD-plaat muusikaga. Näidendiraamatud on muutunud üha praktilisemaks“ (Kumberg 2014: 202). Veel tõdeb Kumberg resümeerivalt, et enne sajandivahetust ilmus näidendeid väga vähe, nullindate lastedramaturgiat iseloomustab autorite traditsiooniline, ka rutiinne ja stampidesse langev lähenemine. Perioodi võimekama autorina tõstab Kumberg esile Andrus Kivirähki, kellel ilmus 2002. aastal 1990ndatel kirjutatud näidendite koondkogu „Sibulad ja šokolaad“ (*ibid.*, 202–203).

2. 2013. aasta laste- ja noortenäidendite võrdlev analüüs

2.1. Autorid ja adressaadid

2013. aastal jõudis professionaalsete teatrite lavalaudadele kümme lastele ja noortele suunatud draamateost: Kristiina Jalasto „Netis sündinud“, Kalju Kanguri „Timbu-Limbu õukond ja lumemöldrid“, Andrus Kivirähki „Hiired põõningul“, Diana Leesalu „Offline“, Aarne Mägi „Killu ja Mürakas“, Aino Perviku, Leelo Tungla, Olav Ehala „Arabella“, Aino Perviku, Andres Dvinjaninovi „Kunksmoor“, Jaan Rannapi, Vahur Kelleri „Nublu“, Mehis Pihla, Adeele Sepa jt „Y-generatsioon“ ning Merle Karusoo „Olen 13-aastane“. Trükis ei ilmunud ühtegi teksti.

Ajaloolisest ülevaatest selgub, et näidendite autorid on enamasti pedagoogid, 2013. aastal lavastatud tekstide loojatest on sellel ametil töötanud vaid Merle Karusoo, kelle „Olen 13-aastane“ nägi esmakordselt lavavalgust juba 1980. aastal, mistõttu võib kindlalt väita, et vaadeldaval aastal loodud näidendite autorite seas pedagooge ei ole, küll aga on varasemale vastav professionaalsete kirjanike omadus olla enamasti tegevad ka teistes kirjanduse põhiliikides. Vaadeldavatest autoritest ei tegele keegi ainult näitekirjandusega, erandina võib näha vaid „Y-generatsiooni“ näitetruppi ja Andres Dvinjaninovit, kes ei ole ka kutselised kirjanikud.

Läbi aja on eesti lastenäitekirjandusele omane tekstide ja kirjutajate üldine vähesus. Jättes kõrvale nii eelnevalt lavastatud kui ka varasemate proosateoste dramatiseeringud, jäävad 2013. aastal kirjutatud tekstidena käsitlemiseks vaid neli algupärandit: Jalasto „Netis sündinud“, Pihla, Sepa ja teiste „Y-generatsioon“, Leesalu „Offline“ ja Mägi „Killu ja Mürakas“. Edaspidi vaatlengi vaid neid. On tähelepanuväärne, et kõikide tekstide autorid on dramaturgide või lavastajatena teatrite juures töötavad isikud.

Kumbergi käsitlusest ilmneb, et noortele suunatud teatritekste kirjutati tema poolt käsitletud perioodil vaid teisel kümnendil ehk nullindatel ja ka siis vaid mõni üksik. Nii on üllatav, et 2013. aastal loodud näidenditest üle poolte on suunatud just noortele: Jalasto „Netis sündinud“, Pihla, Sepa jt „Y-generatsioon“ ja Leesalu „Offline“. Mägi „Killu ja Mürakas“ on adresseeritud lasteaia- ja algklassilastele, nagu valdav osa eesti lastenäidenditest.

2.2. Narratiiv ja temaatika

Selgeimat temaatilist kokkukõla pakuvad Kristiina Jalasto „Netis sündinud“ ja Diana Leesalu „Offline“. Nagu pealkirjadki vihjavad, puudutavad näidendite dominantsed teematasandid internetti, veel enam, mõlemad tekstid keskenduvad selle nuripoolle, veebis leiduvatele ohtudele. Väärrib märkimist, et varasemate kümnendite noorte-näidendites, kui lähtuda Kumbergi käsitlest, ei tegelda internetiteemaga.

Küll aga näitavad Jalasto ja Leesalu internetikeskkonna ohukohti eri tahkude alt. Kui „Netis sündinud“ keskendub peamiselt sotsiaalmeedias võimalikuks saavale avalikule häbistamisele, siis „Offline“ tegeleb veebis võimaliku identiteedivarjamise, pahatahtliku anonüümse manipuleerimise probleemiga.

Leesalu näidendis saavad maamajas esmakordselt kokku kamp noori, keda ühendab Süsteem – arvutimäng, milles on jõutud üheskoos Masteri ülesandeid täites kõrgele tasemele (*level*’ile). Kohtumisõhtuks on Masteril noortele varuks virtuaal-maailmast irdunud missioonid, mille käigus tuleb tegutseda päriselus. Nii lähevadki „Offline“ tegelastel öö läbi pummeldades päris- ja mängumaailma piirid segamini, jõutakse mõistmisele, et käsklusi jagav mängujuht on kuritahtlik psühhopaat, kuni taibatakse, et Master on üks nende endi seast.

Loole lisab olulisust 2017. aastal meediasse jõudnud info Venemaal levivast sotsiaalmeediamängust Sinivaal, kus koolilastele antakse interneti kaudu ülesandeid, millest viimane on endalt elu võtta (Laugen 2017). Samamoodi päädis Leesalu Süsteem mängijate füüsiliste vigastustega, niisiis võiks „Offline“ mõjuda hoiatusena sinivaala-taoliste põnevuse ja teadmatusega ahvatlevate virtuaal- ja pärismaailma piire kompavate mängudega kaasajooksmise eest.

Oma tegeliku isiku varjamine internetis lõpeb ka „Netis sündinud“ kangelastele valusalt. Teismeliste kamba liider Rainer loob matemaatikaõpetajale Facebooki konto, kus märgib, et õpetaja töötab AS Fekaalirookuris Fekaalisöömismasinana. Selle eest visatakse ta koolist välja. Kuid Jalasto näidendis ei lõika interneti pakutavast identiteedivahetusvõimalusest kasu vaid lapsed, valenime all otsustab esineda ka Sandra ema, kes muul moel tütrega kontakti ei saa. Olles pärisnimega Sandrale kolm tagasilükatud sõbrataotlust saatnud, proovib ema läheneda Laurina, kellena Sandra usalduse võidab ja enda suhte kohta tütrega midagi teada saab:

LAUR: sa võid mind usaldada

Nagu oma ema ☺ ☺
 SANDRA: hea nali
 LAUR: miks?
 Mis su emal siis viga on?
 SANDRA: midagi
 ah mai tea
 ajab närvi mind
 LAUR: ☹ ☹
 SANDRA: mis sul sellest
 LAUR: kurb ju
 Emal on ka kindlasti kurb.
 SANDRA: mai tea, tal on nii kiire kogu aeg
 ja kui kodus on, siis on ka kiire
 stress noh
 LAUR: emal?
 SANDRA: tundub küll
 närvitseb pidevalt mu kallal
 ja urgitseb
 LAUR: ma arvan, et ta muretsseb su pärast
 SANDRA: mis siin muretseda, ma saan 15 varsti
 LAUR: ma arvan, et emad on lihtsalt sellised muretsejad
 SANDRA: *whatever* (Jalasto 2013: 18–19)

Viimaks reedab ema siiski oma tõelise isiku, mille peale ütleb Sandra, et vihkab teda ja sulgeb end oma tuppa. Kuid lisaks näidendis esindatud keskmisele põlvkonnale, saab veebiahvatlustes vastu näppe ka vanim ehk Miku vanaema, kes tutvub jututoas Hispaanias pärit Alejandroga. Taas näeme olukorda, kus internetis end kellegi teisena esitledes, tuleb uskujal hiljem pettuda. Alejandro vajab Eestisse külla lendamiseks 400 eurot lisaraha, mille vanaema talle ka kannab, kuid mees jääb tulemata. Mikk oli vanaemat selle eest hoiatanud, mis annab kaalu ka näidendi viimastele ridadele: „Kui oled kuhugi sündinud, on sul loomupärane eeldus seal hakkama saada. Nead on sündinud netis, seega...” (Jalasto 2013: 44–45).

Nii „Netis sündinud“ kui ka „Offline“ tegelased jõuavad näidendite jooksul jälile veebisuhtluse petlikkusele. Kui teksti alguses ütleb Mikk, et internetis on kergem suhelda, vähem piinlik kuidagi (Jalasto 2013: 3), siis pärast ülalkirjeldatud sündmusi tõdeb ta, et laivis võib olla küll piinlikum, kuid on ikkagi parem ja rohkem päris (Jalasto

2013: 44). Sarnaselt selgitab veebisuhtluse ja tegelikkuse suhet Leesalu näidendis Elis: „Tead, ma kustutasin üheksandas klassis oma msn-i ära, sest mu virtuaalsuhe oli kaugemale arenenud kui tegelikkus ja see tegi mind päriselus õnnetuks.“ (Leesalu 2013: 32).

Küll aga on kahe teksti tegelaste internetikasutus ja virtuaalmaailma mõistmine erinev. Kui „Offline“ tegelased on juba tudengiealised, on „Netis sündinud“ kangelased õige pisikestena internetiga tutvust teinud Z-generatsiooni (sündinud 1997–2003) esindajad. Nagu ka varem mainitud, kohtame Jalasto tekstis lisaks lastele ema, vanaema ja koolitöötajaid. Nii on näidendi „Netis sündinud“ üheks teemaks ka põlvkondadevahelised suhted. Karjäärinõustaja Tiina Saar-Veelma kirjeldab 2014. aastal Õpetajate Lehes avaldatud artiklis Z-põlvkonda ühelt poolt geniaalsete, loominguliste ja mitmekülgsetelt võimekatena, teisalt kannatamatute, otsekoheste ja keskendumatutena (Saar 2014). Neid omadusi võib selgelt näha Raineris, kelle on Jalasto paigutanud koolitundi:

ÕPETAJA: Ühe ja sama alusega astmete korrutamisel astendatakse alus antud astendajate summaga, mis...

RAINER: Õpetaja, ma ei jaksaaaaa...

ÕPETAJA: Rainer, palun, natukene veel keskendume.

RAINER: Ma ei suuda! See on nii igav!

ÕPETAJA: Tuleb suuta! Koolis käimine on paraku kohustuslik sinu eas veel...

RAINER: (*kargab püsti ja räpib*) Ma ei jaksa, ma ei taha / panen ette, panen taha / tahan naisi, autot, raha / maha kool, maha, maha! (Jalasto 2013: 12)

Põlvkondlike konfliktide teemaga haakub ka kolmas tekst, milleks on Pihla, Sepa ja teiste loodud „Y-generatsioon“. Selles näidendis tahavad noored peategelased oma põlvkonnale kohaselt maailma muuta. Vanem ja valitsev generatsioon näib neile mandunute, laiskade ja oma aja ära elanutena. Soov mitte kannatada oma vanemate pattude pärast, elada enda kujundatud keskkonnas, kannustab noored tegudele. Oma teel mõistavad nad aga, et takistuseks ei ole mitte väline kord või vanemad põlvkonnad, vaid asjaolu, et esmalt tuleb ületada iseennast. Tegelane Klaudia räpib eneseirooniliselt: „Siin me oleme, omaette oma toas suur kriitik ja tark. Vähemalt pole kellegi ees pärast piinlik või „mark“. Perse! Midagi ei muutu“ (Pihla, Sepa jt 2013: 21).

Nii nagu mõistavad „Y-generatsiooni“ noored, uskudes, millegi muutmiseks tuleb esmalt oma hirmud ületada, astub samale ülesandele vastu väike Killu Arne Mägi näidendis „Killu ja Mürakas“, mis võiks olla adresseeritud eelkooliealistele lastele.

Vaimne õpetaja Osho alustab oma teost „Hirm. Ebakindluse mõistmine ja akstepteerimine“ zen-looga öisel teekonnal olevast mehest, kes libiseb kaljuteelt alla, aga jõuab veel haarata üle rajaserva rippuvast puuoksast. Terve öö kõigub surmahirmus mees kramplikult oksa küljes, kuni tõuseb päike ja ta näeb, et kuristiku asemel on kuue tolli kaugusel kaljueend (Osho 2016: 7). Sarnaselt mõistab Killu, kui kollid on öösel külla tulnud, et õppides oma hirmu tundma, ei ole enam midagi karta:

KÄRAKAS: Miks sa ei karda?

KILLU: Pole ju midagi karta (arutledes), alles nüüd saan ma aru, et kollid on lihtsalt ühed olevused, keda ma ei tundnud ja kuna ma neid ei tundnud, siis pole ma neid ka näinud. Ja kuna ma polnud neid ka näinud, siis ma ei teadnud, mida kardan. Selge. Väljamõeldud hirm, ilma põhjusega. Ja pealegi olete te väga naljakad (Mägi 2013: 27)

Nii võiks see lastele suunatud lugu olla allegooriliseks meeldetuletuseks ka vanematele, kes tunnevad, „et need kollid elavad ikka veel kuskil ja võimendavad meie hirme, millel sageli põhjustki ei ole. Kas on nii? Tunnistage, et on“ (Mägi 2013: 2).

Kuigi 2013. aasta näidendite teemaderinge kokku võttes tundus esmalt, et läbi ajaloo eesti lastenäidendi viljeletuimat alaliiki, jõulunäidendit, sel aastal kirjutatute seast ei leia, ütleb „Killu ja Müraka“ autor viimases remargis siiski, et nüüd võib vajadusel jõuluvana saali astuda (Mägi 2013: 33). Näeme taas, et lastele suunatud teatritekste on kombeks praktiliste vajaduste järgi kohaldada.

2.3. Stiil

Krista Kumberg märgib oma viimaste kümnendite ülevaateartiklis, et lavastajatest harrastuskirjanikud kipuvad oma tekstides ohtralt remarke kasutama, kutselised kirjanikud aga loovad teksti täpsustusteta, kuidas see laval võiks esitatud olla (Kumberg 2013: 203). Niisiis kõneleb Kumberg remarkteksti funktsioonist vahendada teatripraktikule autori nägemust lavateostusest, Luule Epner toob selle kõrvale veel teise funktsiooni, mille järgi on remark kanaliks autori ja lugeja vahel (Epner 1994: 22). Järgnevalt vaatlengi käsitletavate näidendite remarktekstikasutust ja selle funktsioone.

Nii nagu Kumberg on täheldanud varasema dramaturgia kohta, on ka 2013. aasta tekstides pakkunud enam võimalikke lavastusideid välja kirjanikena vähem aktiivsed autorid. Mitmel pool esitab Aarne Mägi võimalusi „Killu ja Müraka“ stseenide

lahendamiseks, näiteks: „Kollid kollitavad, mis tähendab, et tuleb trikitada ja välja mõelda üks vaimukas vaatamänguline etüüd, kus võiks olla ka suitsu ja tuld ja pauku ja välku. Kogu seda tegevust vaatab Killu pealt, talle hirmsasti meeldib (teater teatris)“ (Mägi 2013: 26). Samuti annavad „Y-generatsiooni“ remargid täiendavat informatsiooni eeskätt lavastajale ja näitetrupile, olles kohati oma tehnilisuses lugejale väheütlevad, näiteks: „Kristiani *spoken word* laval + Sissekirjutuse video“ (Pihla, Sepp jt 2013: 51).

Kui ka Jalasto „Netis sündinud“ paistab silma rohkete valguse- ja heli- kirjeldustega, võimalike lavastusideedega, on Leesalu „Offline“ kujutlusvõimet käivitava remarkteksti adressaadiks lugeja:

Poiss näeb natuke välja nagu see muusika, mis hetk tagasi kõlas. Oma hõbedased tennised ostis ta tõenäoliselt kusagilt teiselt planeedilt või siis värvis need ise vildikaga üle. Kitsad punased püksid ja valge kapuutsiga dressipluus, millele on trükitud lause „We’ll save the wor(l)d”, peaks vist kuidagi selle tüübi iseloomu kirjeldama, aga ega ikka ei kirjelda küll“ (Leesalu 2013: 3).

Nagu bakalaureusetöö esimesest peatükist ilmneb, on eesti lastenäidendis sageli põimunud draamavorm värsstekstiga, nii võib luuleridu kohata ka kolmes siinvaadeldavas teatritekstis. Ülal tsiteerisin „Netis sündinud“ Raineri räppi koolitunnis, samas vormis avaldavad oma isiklikke salamõtteid „Y-generatsiooni“ tegelased, näiteks Rait:

„Peame jätkama oma teed, ikka sinna, kuhu ise tahame minna. Õige tee leiad üles proovimise teel, julguse teel, ja ajaloo teel. Ennustame ette, mida sa teed, kui tee viib aastasse nelikümmend neli. Mina ei tea, kuidas rajada teed, kui ainus kandidaat on nostalgiline nali. Mina teda ei vali“ (Pihla, Sepp jt 2013: 12–13)

Mägi „Killu ja Mürakas“ sisaldab südamlikku unelaulu ning mitut leidlikku, heakõlalist, sõnamängulist laulusalmi kollide esituses.

Mõlemasse käsitletavasse veebiteemalisse näidendisse on autorid sünteesinud internetikeelt. Tiit Hennoste toob internetisuhtlust käsitlevas artiklis „kuule ma eemale nüüd“ välja mitmeid netikeele erijooni, milleks on paljude sümbolite, lühenduste ja suulise keele hääldust imiteeriva kirjutuse kasutus. Erinevalt konventsionaalse ortograafiaga eesti kirjakeelest, nimetab Hennoste netikeele kirjutusviisi lihtsustatuks ja funktsionaalseks (Hennoste 2003). Kui „Offline“ kasutab vaid veebipäritolu tegelaste nimesid (*L5_87*, *-rax-*), on „Netis sündinud“ internetimõjuline keelekasutus stiililiselt domineeriv. Jalasto tegelased kasutavad lühendeid (*ns*, *mt*, *vbl*), barbarisme (*tšekkige*,

tšill, beibe, kreisi, tavai, kammoon, tšikk, sorri mään), slängi (*saunakas, megairw, esta, fesar, sollitibi, nohkar, telo, solvukas, ignoma*), tsitaatsõnu ja -väljendeid (*yo, fun, like, cool, baby, zombie, fuck, creepy, whatever, attention whore, my bad, reality show, fuck yeah, epic fail*), ingliskeelset slängi (*wuzzup, yolo, swag*) ja hübriidväljendeid (*mida hekki, poh yolo*). Tõepärast veebikeelt annavad veel edasi sõnad, milles mõned tähed on asendatud lühemalt kirjutamise huvides võõrapärasega (*veic, mix*).

Ajaloolisest koondpildist ilmneb, et eesti laste- ja noortenäidendid sisaldavad sageli nalja, huumorit ja lõbu. Samamoodi leiab kõigist minu vaadeldavatest tekstidest nii situatsiooni-, karakteri- kui ka sõnakoomikat.

Lastekirjanduse sõnastik ütleb, et lastekirjanduses on koomiline karakter sageli täiskasvanu (Krusten, Kumberg jt 2006: 90). Nii osutub ka „Netis sündinud“ vigurväntadest koolipoistest hoopis lustakamaks tegelaskonnast vanim – Miku vanaema. Eaka inimese paigutamine võõrasse keskkonda, veebimaailma, toob kaasa rea naljakaid äpardusi. Täheldatav on situatsioonikoomika, aga ka karakterikoomika, kui vanaema kergeusklikkus ja heatahtlikkus on ahelkirja lugedes ja Hispaania petise õnge minnes karikeerimiseni võimendatud. Veel mõjub koomilisena ema dialoog tütrega, kus esimene kasutab võltsnime Laur:

LAUR: kuidas koolis läheb?

SANDRA: nalja teed või

LAUR: mis mõttes?

SANDRA: mis sa arvad kuidas läheb

täiega ootan vaheaga juba

LAUR: peaks ikka seniajani pingutama veel

SANDRA: ???

sa räägid nagu mu ema

mingi eriline nohkar oled v????

LAUR: Ei ole

ema

Nohkar ka ei ole.

SANDRA: whatever

ma pean nüüd minema (Jalasto 2013: 16)

Pihla, Sepa ja teiste „Y-generatsiooni“ koomika on läbinisti satiiriline. Läbi sõnakoomiliste vaimukuste pilgatakse eneseirooniliselt iseennast, vanemat põlvkonda, ühiskonnakorraldust, ka konkreetseid poliitikuid:

„Omakeskis astume korruptsiooni vastu sõtta, kuid sellest on vähe, kui me siit nelja seina vahelt välja ei lähe. Ja-ja Savisaar võib tõesti olla kasuahne munn ja venelastega mestis. See pole mingi uudis. Ma olin viiene, kui seda esimest korda kuulsin, mängisin liivakastis. Me ei saa enam olla hirmunud koerad oma haisvas kuudis“ (Pihla, Sepp jt 2013: 21).

Lastekirjanduse sõnastikust võib lugeda, et eelkooliealistele lastele mõjuvad naljakatena kõiksugu pillamised, kukkumised, äpardused, veidi vanematele pakuvad lusti kentsakad karakterid (Krusten, Kumberg jt 2006: 90). Sarnaselt sünnibki koomika neljast tekstist kõige noorematele suunatud loos „Killu ja Mürakas“. Mürakas, kes on esimest ööd kollina tööl, peab minema väikest Killut hirmutama, selle asemel hakkab tüdrukut hoopis ise kartma, kuni pakub välja, et võib Killu kaitseingliks hakata. Olukorrale lisab vaimukust vanemate kollide saabumine, kes tüdruku taha peitunud Müraka nägemisest suurde segadusse satuvad.

Analüüsitavatest näidenditest on koomikaelement madalaim Diana Leesalu „Offline’is“, kuid mõnes dialoogis siiski tajutav:

Elis: Ma pean kusagile peitu minema, maailma eest ära.

-rax-: Eksiili.

Elis: Jah, just.

-rax-: Vahemärkus: kui siil on eksiiilis, siis kas tal on kehaväline kogemus? Ah, ära põe. Sa ei saagi olla normaalne ja armunud ühel ja samal ajal. Oleme lihtsalt koos. Mängime üksteisele youtube’ist maailma kõige kurvemaid ja lootusetumaid lugusid ja nutame ja värk ja küll asjad paika lähevad.

Elis: Jah, vist küll. Muideks, mis sa arvad, mis saab olla hullem, kui elevant portselanipoes?

-rax-: Emmm... mis asi siis?

Elis: Siil kondoomitehases (Leesalu 2013: 34)

2.4. Intertekstuaalsus

Kõigis neljas tekstis esineb ka intertekstuaalseid lõimeid, mis lähemal lugemisel tähenduslikuks osutuvad. Viiteid on nii kirjanduse, teatri kui ka telefoni- ja arvuti-mängude valda.

Sarnaselt viitavad ikoonilistele teatriteostele „Y-generatsioon“ ja „Killu ja Mürakas“. „Y-generatsiooni“ tegelased on pärast esimesi poliitilisi aktsioone mõistmas,

kui raske on midagi muuta. Ajal, mil maad on võtnud üleüldine pettumus, toob Vallo lavale sinimustvalge lipu, tema selja taga ekraanil on näidendit läbiva sümbolina härg roninud lipuga katusele, Vallo sosistab talle stseeni lõpus: „Käi perse!“. Viide NO99 Ühtse Eesti suurkogule on omal kohal, kandes ühelt poolt seda sama pettumust, mida tundis Andres Mähari tegelaskuju tollal, teisalt meenutamaks, kuidas ja mida on sotsiaalkriitilise poliitilise teatri vallas varem tehtud.

„Killu ja Müraka“ vanem koll Kärakas teatab kollitamisõhtul, et on kunagi teatris koos ooperifantoomiga kollitanud. Näidend leiab oma lõpplahenduse kollide teatri loomisega, toimub teater teatris, nagu „Ooperifantoomis“.

Ambivalentsema iseloomuga tõlgendusvõimalusi pakuvad „Offline’i“ intertekstuaalsed lõimed. Viidatud on kahele ameerika kirjandusteosele, mida näidendis loeb arengupeatusega tegelane Patrick: A. A. Milne „Karupoeg Puhh“ ja B. E. Ellise „Ameerika psühho“. Võimaliku mõtestusteena käin välja Patricku kahetise olemuse, millest üks on kahjutu ja armas justkui Karupoeg Puhh, teine ohtlik ja mõrvarlik nagu Patrick Bateman.

Veel näeb „Offline’is“ viidet telefonimängule „Angry Birds“, mis tekstis tõlgituna („vihased linnud“) kordudes loob kontrasti rahulike ja vihaste lindude vahel. Sarnaselt võib vastandada heade kavatsustega ja kurjasid inimesi, kelle esindajaid näidendis kohtame. Virtuaalmängule osundab ka näidend „Netis sündinud“, kus Rainer ja Martin mängivad Diablo 3-e. Tundub, et seal võiks poisse haarata ka mõni muu arvutimäng, kuid üldistusjõulise viitega näitab autor noorte vaimustust virtuaalmaailma pakutavast, mis võõrandab traditsioonilistest sotsiaalsetest tegevustest:

MARTIN: Seal on lihtsalt nii palju eri valikuid, mida teha. Ilgelt vägev. Kuule, jätame mu sünnapeo ära ja mängime lihtsalt Diablo 3-e terve nädalavahetuse (Jalasto 2013: 10).

2.5. Didaktilisus

Mitmed kirjandusloolased on oma ülevaadetes toonitanud eesti laste- ja noortenäidendite liigdidaktilisust, mis enamasti tähendab voorusliku käitumise ülistamist ja õpetlike teadmiste sisendamist viisil, kus seda tehakse ülemäära otseütlevalt ja näpuganäitavalt. Osaliselt sel põhjusel kannatab ka näidendite kunstiline tase, sest didaktiline funktsioon muutub neis tekstides domineerivaks. Viimase

analüüsisandina vaatlen, kuivõrd didaktilised (õpetlikud ja kasvatuslikud) on 2013. aasta tekstid.

Kõige ühesemalt domineerib didaktiline väärtus Mägi näidendis „Killu ja Mürakas“. Kuna hirmuga võitlemine on näidendi peateema, kirjeldasin selle õpetlikkust juba mõned lehed tagasi, analüüsides tekstide temaatikat. Veel tuleb hinnata, kui hästi autori nõuanne lugejani jõuab. Näidendi algul ütleb ema uinuvale Killule, et karta ei ole midagi, kui põhjust ei ole. See ei ole ei Killule ega lugejale usutav. Tõeliselt mõjuvaks saavad ema sõnad alles siis, kui tüdruk oma hirmuga, s.o Mürakaga, kohtub. Läbi Killu enda arusaamise, et karta pole midagi, saab nii noorele kui ka vanemale lugejale hästi selgeks, et oma pelgust tuleb lähemalt vaadata, ainult nii on võimalik selle vastu astuda.

Pihla, Sepa jt „Y-generatsioon“ võiks lugejasse sisendada pealehakkamist, kodanikujulgust, meenutada vastuhaku võimalikkust. Olles kohati otseütlev, paljuski ka sümbolistlik, jääb Ugala noorte tekstiraamat, mis küllap ei olegi iseseisvalt lugemiseks mõeldud, veidi segaseseks, nii et raske on öelda, kuidas see mitmetest sotsiaalsetest aktsioonidest koosnev projekt võis mõjule pääseda ja publikut sütitada.

Lisaks sellele, et „Netis sündinud“ on tempoka ja leidliku tekstina selgitanud noortele nende enda keeles internetis varitsevaid ohte, võivad tõetruust näidendist oma puutetundlike näppudega võsukeste kohta õppida ka vanemad. Näidend ei lajata otsesõnu manitsustega, vaid paigutab tegelased realistlikesse situatsioonidesse, millest lugeja samu vigu kordamata õppida võib.

Tõsielust irduv, aga põneva ja traagilise sündmustikuga noorele lugejale elamust pakkuv on ka Leesalu „Offline“. Autor meenutab lugejale, kuidas kõik inimesed ei ole heatahtlikud ja milliseid võimalusi pakub internet neile oma hämarate mõtete elluviimiseks.

Kokkuvõte

Esmalt paistab ajaloolisest ülevaatest silma eesti laste- ja noortenäidenditele iseloomulik tekstiväline tunnus – autorid on enamasti pedagoogid. Näidendeid kirjutatakse läbi aja puhtpraktilistel põhjustel, et koolilavadel oleks mida mängida. Peaaegu igal kümnendil valitseb üleüldine tekstide ja kirjutajate vähesus, professionaalsed kirjanikud on enamasti tegevad ka teistes kirjanduse põhiliikides, eelistades kirjutada täiskasvanutele. See vähenegi adresseeritakse peamiselt lasteaia- ja algklassilastele.

Eesti lastenäidendid sisaldavad sageli imepäraseid või ebareaalseid elemente. Eriti korduvad on laulud, mängud ja tantsud üleloomulike olendite esituses. Tugeva fantaasiaelemendiga tekstid sisaldavad tihtilugu moraali, millest laps õppida võiks. Puhtdidaktiliste näidendite puhul torkab aga silma kunstiliselt nõrk tase. Loomtegelasi karaktiseeritakse paremini kui inimesi. Laialt levinud on muinasjutusüžeed ja -töötlused. Originaalsete ideedega üllatavad tekstid harva, eesti lastenäidendile on omane juhindumine traditsioonidest ja ootuspäraste stampide kasutamine.

2013. aastal kirjutatakse sarnaselt eelnevaga vähe uusi tekste, dramatiseeritakse varasemaid proosateoseid, trükis ei ilmu ühtegi näidendit. Teatrilavadele jõuab neli samal aastal kirjutatud algupärandit: Kristiina Jalasto „Netis sündinud“, Diana Leesalu „Offline“, Mehis Pihla, Adeele Sepa, jt „Y-generatsioon“ ning Arne Mägi „Killu ja Mürakas“. Üllatuslikult on neist vaid viimane suunatud lasteaia- ja algklassilastele, ülejäänud noorele lugejale. Kõikide tekstide autorid töötavad teatrites dramaturgide või lavastajatena.

Sarnaselt varasemate perioodide eesti laste- ja noortenäidenditele on ka 2013. aastal kirjutatud tekstid õpetliku väärtusega. Noortele adresseeritud teosed annavad juhatust virtuaalmaailmas ja kodanikuna käitumise kohta, lastele suunatud näidend õpetab hirmudega toime tulema. Kõik tekstid kasutavad rohkelt koomikaelemente ning draamavormi on põimitud ka luulet. Uue teemana tulevad vaadeldaval aastal noortenäidenditesse internet ja selles varitsevad ohud.

Mõjuvaima tekstina tõuseb esile Kristiina Jalasto „Netis sündinud“, mille kangelastega on noorel lugejal lihtne samastuda ning mille kaudu täiskasvanu saab aimu noorema põlvkonna ja veebimaailma tegelikust suhtest.

Kui läbi aegade on eesti laste- ja noortenäidendeid hinnatud kunstiliselt madalatasemelisteks, ei kinnita seda üldistust 2013. aastal loodud tekstid. Küll aga ühtivad varasemate aegade mitmed välised asjaolud, nagu kirjutajate ja algupärandite üldine vähesus ning näidendite loomine praktilistel vajadustel, et teatrilavadel oleks, mida mängida.

Kasutatud allikad

- Avestik, Rait 2001.** Eesti lasteteatrid. Tartu: TÜ. Bakalaureusetöö.
- Epner, Luule 1994.** Draamateooria probleeme II. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hennoste, Tiit 2013.** kuule ma eemale nüüd. – Sirp, 5. detsember.
- Jalasto, Kristiina 2013.** Netis sündinud. Tallinn: SA Eesti Teatri Agentuur.
- Järv, Ants 1989.** Eesti lastekirjandus. Tartu: TRÜ.
- Kask, Karin 1970.** Teatritegijad, alustajad. Tallinn: Eesti Raamat.
- Krusten, Reet 1995.** Eesti lastekirjandus. Tartu: Elmatar.
- Krusten, Reet; Krista Kumberg jt 2006.** Lastekirjanduse sõnastik. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Kumberg, Krista 2014.** Näitekirjandus. Eesti laste- ja noortekirjandus 1991–2012. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, lk 187–203.
- Laugen, Lauri 2017.** Sinivaal: sotsiaalmeediamäng paneb Vene teismelisi endalt elu võtma. Delfi, 28. veebruar; <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/sinivaal-sotsiaalmeediamang-paneb-vene-teismelisi-endalt-elu-votma?id=77388192> (04.05.2017).
- Leesalu, Diana 2013.** *Offline*. Tallinn: SA Eesti Teatri Agentuur.
- Lillemägi, Merike 1996.** Algupärased lastenäidendid nukuteatri laval (1985-1995). Tartu: TÜ. Bakalaureusetöö.
- Mägi, Aarne 2013.** Killu ja Mürakas. Tallinn: SA Eesti Teatri Agentuur.
- Osho 2016.** Hirm. Ebakindluse mõistmine ja aktsepteerimine. Tallinn: Sinisukk.
- Pihla, Mehis; Sepp, Adeele jt 2013.** Y-generatsioon. Tallinn: SA Eesti Teatri Agentuur.
- Saar-Veelma, Tiina 2016.** Kuidas armastada Z-põlvkonda? – Õpetajate Leht, 4. märts.
- Simmo, Kirsten 2002.** Tartu Lasteteater. Tartu: TÜ. Bakalaureusetöö.
- Viira, Signe 2012.** Teater lasteaias. Tartu: TÜ. Bakalaureusetöö.
- Vimberg, Kristel 2010.** Eesti Teatri Agentuuri näidendivõistluse võidutööd laval ja trükis. Tartu: TÜ. Bakalaureusetöö.
- Vürst, Aino 1970.** Lastenäidendid ajakirjas „Pioneer“ sõjajärgsel perioodil. Tartu: TRÜ. Diplomitöö.

Summary

The Bachelor's thesis "Original Children's and Youth Plays of 2013" presents an overview of plays for children and young people, written in the year 2013. By using previous treatises and other scholarly works, the author also gives a comprehensive overview of children's plays in Estonia.

This thesis is comprised of two main sections. The first chapter of the thesis is about the thorough overview of Estonian children's plays. The second chapter focuses on the comparative analysis of plays written in 2013.

In terms of extratextual factors, the historical overview reveals that the authors of the plays are mostly educators. Plays have usually been written out of simple necessity: to have something to present on school stages at all. Historically, there have always been few playwrights and few plays written. Professional authors usually write in other genres as well. The usual target audience for the plays are children either in kindergarten or in elementary school.

A standard Estonian children's play is fantastic in nature. Supernatural beings tend to sing, to play games, and to dance. Plays that have a very strong fantastical element often include a moral from which a child should learn something. Entirely didactic plays, however, tend to be of poor quality artistically.

The year 2013 is similar to previous years in that few new texts were written. Many of the new stage productions are based on works of prose, no plays are published in print. Only four original plays written in 2013 were produced on stage. As in previous years, the plays written in 2013 are educational in nature. They employ many comedic devices, and are combining poetry with drama. A new theme emerged in this particular year: the Internet and the dangers therein.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, MADIS LUNDRE,
(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

2013. AASTA ALGUPÄRASED LASTE- JA NOORTENÄIDENDID

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on ANDRUS ORG,
(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus,

18.05.17

Madis Lundre

